

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОЗУМНОСТІ У ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ПЕРІОД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL MINDEDNESS IN POLICE OFFICERS DURING PROFESSIONAL TRAINING

У статті розглядається психологічна розумність як важлива характеристика особистості, яка простежується у здатності поліцейських до самоаналізу, розпізнавання та інтерпретації власних та чужих емоцій. Поняття «психологічна розумність» є динамічним конструктом, який побудований на когнітивних та емоційних навичках поліцейських, котрі можуть із часом удосконалюватися. Метою статті є дослідження проявів психологічної розумності у курсантів-поліцейських у період фахової підготовки. Вибірка налічувала 120 осіб, які були розподілені на три групи. У першу групу увійшло 40 респондентів першого курсу, друга група налічувала 40 осіб другого курсу та третю групу становили 40 досліджуваних, які є представниками третього курсу (випускники). У роботі був використаний опитувальник «Шкала психологічної розумності» М. Шилл та М. Ламлі.

Доведено, що психологічна розумність у курсантів різних курсів демонструє вірогідні відмінності. Емпірично встановлено, що курсанти першого курсу у найбільш тривожних ситуаціях схильні обговорювати свої переживання з іншими людьми. Психологічна розумність досліджуваним цієї групи слугує механізмом у подоланні проблем у період навчання, приносить їм когнітивну та емоційну користь та поліпшує загальне психологічне благополуччя. У курсантів другого курсу було діагностовано найнижчий показник бажання й готовності обговорювати свої переживання. Ці респонденти починають поступово інтегрувати здобутий досвід та знання у свою Я-схему та розвивають більш позитивне відчуття себе. Представники другого курсу відчують силу, усвідомлюють свою унікальність, що позитивно позначається на їхніх самооцінці та стресостійкості. Щодо курсантів третього курсу, то вони найбільше зацікавлені у розумінні своїх переживань та емоцій інших людей. Вони готові ділитися власними почуттями, якщо це допоможе їм розв'язати проблемну ситуацію та призведе до позитивних змін. Психологічна розумність допомагає респондентам даної групи виконувати завдання впорядкованим чином і наполегливо долати труднощі, збільшує у курсантів-випускників почуття своєї сили й забезпечує відчуття емоційної стабільності.

Ключові слова: емоції, курсанти, особистість, період навчання, поліцейські, профе-

сія, психологічна розумність, фахова підготовка.

The article considers psychological mindedness as an important characteristic of the personality, which can be traced in the ability of police officers to introspect, recognize and interpret their own and other people's emotions. The concept of «psychological mindedness» is a dynamic construct that is built on the cognitive and emotional skills of police officers, which can improve over time. The purpose of the article is to study the manifestations of psychological mindedness in police cadets during their professional training. The sample consisted of 120 people, who were divided into 3 groups. The first group included 40 first-year respondents, the second group included 40 second-year respondents, and the third group consisted of 40 respondents who are representatives of the third year (graduates). The questionnaire «Psychological Mindedness Scale» by M. Shill and M. Lumley was involved in the work.

It has been proven that the psychological mindedness of cadets of different courses has probable differences. It has been empirically established that first-year cadets in the most disturbing situations tend to discuss their experiences with other people. The psychological mindedness of the subjects of the first group serves as a mechanism for overcoming problems during the study period, brings them cognitive and emotional benefits and improves general psychological well-being. Second-year cadets were diagnosed with the lowest rate of willingness and readiness to discuss their experiences. Second-year respondents gradually begin to integrate the acquired experience and knowledge into their self-schema and develop a more positive sense of self. The representatives of the second year feel strong, aware of their uniqueness, which has a positive effect on their self-esteem and stress resistance. As for third-year cadets, they are most interested in understanding their own experiences and the emotions of other people. They are ready to share their own feelings if it helps them to solve a problematic situation and leads to changes in their calling. Psychological mindedness helps the respondents of this group to perform tasks in an orderly manner and to persevere in overcoming difficulties, increases the sense of their own strength and provides a sense of emotional stability in cadets-graduates.

Key words: emotions, cadets, personality, training period, police officers, profession, psychological mindedness, professional training.

УДК 159.9
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.46.40>

Резнік К.О.

аспірантка кафедри соціології та психології
Харківський національний університет внутрішніх справ

Постановка проблеми. Професійне становлення є значущим періодом у житті людини. Розуміння своїх здібностей, знань і можливостей є запорукою успіху майбутнього професіонала. У професійній підготовці кадрів поліції особливого значення надають якостям і компетенціям майбутнього поліцейського. Робота поліцейського є надзвичайно складною, яка

потребує значних зусиль, знань та стресостійкості. Ми вважаємо, що в сьгоднішніх реаліях у поліцейських повинна бути розвинута психологічна розумність, котра є не лише корисною характеристикою, а й позначається на здатності людини до самоаналізу, контролю, самоспостереження, інтроспекції, розуміння себе та інших. Психологічна розумність

є тією фаховою компетенцією, котра містить у собі навички розпізнавати та бачити зв'язок між проблемами й рішеннями, а також здатність локалізувати свої сили та контролювати їх у всіх сферах свого життя. Зазвичай науковцями даний феномен трактується як психологічний атрибут, який є важливим для обробки та інтерпретації особистих думок і соціальних сигналів із навколишнього середовища. Для поліцейської діяльності даний конструкт є вкрай необхідним, однак для ефективної інтерпретації почуттів потребує немалих когнітивних здібностей, внутрішньої мотивації та контролю. Звідси, вельми актуальним є вивчення даного феномену у поліцейських у період їх фахової підготовки.

Ми припускаємо, що труднощі на початкових етапах входження у професію призводять до змін у когнітивних здібностях та емоціях, пов'язаних із вимогами професійної діяльності, які надалі можуть істотно позначитися на виконанні професійних обов'язків та призвести до глобальних особистісних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення психологічної розумності є доволі розроблюваною проблемою в психології. Із моменту першого опису психологічної розумності багато хто з науковців намагався операціоналізувати дане поняття й надати власне його тлумачення. Німецькі дослідники Ю. Крупп, Л. Лізен та А. Гамбургер представили німецький варіант опитувальника психологічної розумності та виокремили таку характеристику досліджуваного феномену, як здатність особистості розуміти те, що робить і говорить інша людина [9]. П. Патак та С. Джоші трактують психологічну розумність через здатність розпізнавати та застосовувати несвідомі компоненти розуму до власних труднощів [12].

Я. Пономаренко вказує, що психологічну розумність можна розглядати у двох аспектах: у першому описується інтерес особистості до власних психологічних станів і процесів, а також здатність обмірковувати їх; у другому звертається увага на здатність людини оцінити власні емоції та проаналізувати стосунки з навколишніми, при цьому розумово вміти охарактеризувати їх [5].

І. Клименко пояснює, що психологічна розумність є готовністю поліцейських зрозуміти себе та інших, їх віра в користь від обговорення проблем, сприйнятливості нових ідей та бажання досліджувати власні почуття [3].

О. Євдокімова та Я. Пономаренко визначили розумність поліцейських через здатність збагнути себе та зрозуміти інших, це комплексна здатність, побудована на когнітивних та емоційних навичках, які з часом можуть удосконалитися [1].

Д. Швець, ґрунтовно досліджуючи питання фахової підготовки поліцейських кадрів,

зазначає, що психологічна розумність є динамічною конструкцією, котра формується під впливом середовища, у якому перебувають поліціанти, та залежить від якості міжособистісних контактів [7].

Т. Сайто з колегами пропонують розглядати психологічну розумність у контексті прихильності особистості, котра базується на внутрішніх робочих моделях, які допомагають людині інтерпретувати дії інших та ще й учитися на них. На думку вчених, подібні навички є важливими компонентами соціального та емоційного життя, які утворюють структуру, котра дає змогу зрозуміти мотиваційні та емоційні стани інших [13].

На думку В. Сокурєнко, спосіб управління глибинними та потенційно несвідомими емоціями та когнітивними здібностями виступає важливою професійною компетенцією поліцейських [6].

Поліцейські з високим рівнем психологічної розумності є більш самостійними у прийнятті рішень, оптимістично налаштовані на позитивні результати своєї діяльності та мають більшу ймовірність краще застосувати свої вміння та навички [15].

В. Остапович зі співавторами вказують, що розвинута розумність поліцейських відбивається у меншій схильності приписувати результати подій зовнішнім обставинам, що говорить про їх низький зовнішній локус контролю, адже вони звикли покладатися на себе та свої здібності [11].

О. Магні та Н. Тодак уважають, що розумність допомагає поліцейським стримувати тривогу та розвинути сильні особистісні якості. Згідно з науковцями, такі поліцейські демонструють більшу здатність чітко розуміти інших людей, вони є емоційно чутливими та уважними до проблем навколишніх [10].

Особи з високим рівнем розумності можуть характеризуватися як низькою самооцінкою, що може бути пов'язано з підвищеним рівнем самосвідомості, так і більш реалістичною самооцінкою, дійшли висновку А. Костянтіні з колегами [8].

Згідно з З. Кісіль та Р.-В.В. Кісіль, розумність є зворотно пов'язаною із соціальною тривоگوю. Автори вважають, що поліцейські з високим рівнем психологічної розумності частіше залишатимуться спокійними та уважними в надзвичайних ситуаціях [2].

Розумність також може асоціюватися з такою характеристикою поліціантів, як відкритість до досвіду [4].

Постановка завдання. Мета дослідження – виявити особливості вияву психологічної розумності у курсантів-поліцейських у період фахової підготовки. Завдання дослідження: 1. Провести теоретичний аналіз психологічної розумності у царині психології.

2. Дослідити особливості психологічної розумності у курсантів поліцейського вишу на етапі їх фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірку дослідження становили курсанти поліцейського вишу, які навчаються за освітньою програмою зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність». Термін навчання за денною формою навчання становить 2 роки 10 місяців. Загальна чисельність респондентів становила 120 осіб. У першу групу увійшло 40 респондентів першого курсу, друга група налічувала 40 осіб другого курсу та третю групу становили 40 досліджуваних, які є представниками третього курсу (випускники). Для досягнення поставленої мети була використана «Шкала психологічної розумності» М. Шилл та М. Ламлі. Інструмент налічує 45 пунктів та формує 5 шкал [14]. Математико-статистична обробка здійснювалася з використанням t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок. Нами було здійснено порівняльний аналіз показників психологічної розумності у виділених групах, результати представлено в табл. 1 та 2.

Аналіз табл. 1 та 2 показав вірогідні відмінності у сформованих групах за низкою показників. За шкалою «Зацікавленість у сфері переживань» показник у першій групі становив 10.11 ± 0.59 , у другій групі – 11.23 ± 0.60 та третій групі – 13.45 ± 0.51 . Показник за цією шкалою був вірогідно меншим у курсантів першого та другого курсів ($t = 4.28, p \leq 0,001$ та $t = 2.82, p \leq 0,05$). З урахуванням довірчих інтервалів показник за цією шкалою у першій та другій групах знаходиться на верхній межі серед-

нього рівня, у третій групі – на нижній межі високого рівня. Отже, курсанти третього курсу краще розуміють важливість глибинних причин того чи іншого у власній поведінці, мають більший інтерес до істинних мотивів поведінки інших людей порівняно з курсантами, які лише починаються знайомитися зі своєю професією та більше зосереджені на опануванні нових знань та навичок, тому є менш зацікавленими у сфері суб'єктивних переживань.

За шкалою «Доступність переживань» показник у першій групі становив 8.23 ± 0.70 , у другій групі – 8.65 ± 0.66 , у третій – 9.35 ± 0.49 . Вірогідні відмінності між групами встановлені не були. З урахуванням довірчих інтервалів показник за цією шкалою у трьох групах належить до середнього рівня. Таким чином, досліджуваним усіх груп притаманними є середня вираженість ступеня суб'єктивної доступності сфери переживань для розуміння та аналізу, тенденції до занурення в свої почуття, розуміння своїх емоцій, уміння їх ідентифікувати, чутливість до змін у власних почуттях.

За шкалою «Користь від обговорення переживань» показник у першій групі становив 12.33 ± 0.57 , у другій групі – 10.97 ± 0.64 , у третій – 10.19 ± 0.51 . Визначено вірогідно більший показник у першій групі щодо третьої за $t = 2.80, p \leq 0,05$. Урахування довірчих інтервалів дає змогу віднести даний показник у курсантів третього курсу до нижньої межі високого рівня, у першого – до середнього рівня. Тобто курсанти першого курсу характеризуються більш вираженою схильністю вважати, що розмова з ким-небудь про власні проблеми часто призводить до поліпшення стану, допо-

Таблиця 1

Показники психологічної розумності у курсантів-поліцейських (M ± m)

Шкали	Перша група (I курс)	Друга група (II курс)	Третя група (III курс)
Зацікавленість у сфері переживань	10.11 ± 0.59	11.23 ± 0.60	13.45 ± 0.51
Доступність переживань	8.23 ± 0.70	8.65 ± 0.67	9.35 ± 0.49
Користь від обговорення переживань	12.33 ± 0.57	10.97 ± 0.64	10.19 ± 0.51
Бажання і готовність обговорювати переживання	6.05 ± 0.66	5.31 ± 0.70	7.72 ± 0.82
Відкритість новому досвіду (змінам)	6.00 ± 0.64	6.95 ± 0.59	7.88 ± 0.63

Таблиця 2

Значимість відмінностей показників психологічної розумності

Шкали	t			P		
	1:2	1:3	2:3	1:2	1:3	2:3
Зацікавленість у сфері переживань	1.33	4.28	2.82	-	0.001	0.05
Доступність переживань	0.43	1.31	0.84	-	-	-
Користь від обговорення переживань	1.59	2.80	0.95	-	0.05	-
Бажання і готовність обговорювати переживання	0.70	1.59	2.24	-	-	0.05
Відкритість новому досвіду (змінам)	1.09	2.09	1.08	-	0.05	-

магає краще зрозуміти ці проблеми і знайти нові шляхи їх вирішення. Цілком закономірним є те, що на початкових етапах професійного становлення молодим фахівцям важливо мати змогу спілкуватися та отримувати підтримку, це дає їм змогу знизити тривожність та надає впевненості. Стан тривоги – це тимчасовий емоційний стан або стан, що характеризується почуттям страху та напруги, а також активацією вегетативної нервової системи. Отже, на початкових етапах навчання необхідно стабілізувати подібні емоційні прояви, що вимагає реалізації відповідних психологічних заходів.

За шкалою «Бажання і готовність обговорювати переживання» показник у першій групі становив 6.05 ± 0.66 . Однак у другій групі – 5.31 ± 0.70 , цей показник є вірогідно меншим щодо респондентів третьої групи – 7.72 ± 0.82 ($t = 2.24$, $p \leq 0,05$). З урахуванням довірчих інтервалів показник у третій групі знаходиться у межах середнього рівня, у другій – на верхній межі низького рівня. Отримані відмінності дають змогу вважати, що курсантам третього курсу притаманним є більш виражене прагнення відкрито обговорювати різні аспекти свого особистого життя з іншими людьми, виявляти більш активний інтерес до думок навколишніх та їхніх порад про те, як змінити свої способи дій, які разом із цим мають середню вираженість.

За шкалою «Відкритість новому досвіду (змінам)» показник у другій групі становив 6.95 ± 0.59 . За даною шкалою показник першої групи 6.00 ± 0.64 виявився вірогідно меншим, аніж у третій групі – 7.88 ± 0.63 , за $t = 2.09$, $p \leq 0,05$. Урахування довірчих інтервалів дає змогу віднести показники обох груп до середнього рівня. Разом із цим представники першого курсу характеризуються більшою зацікавленістю у новому досвіді, нових ідеях, новій діяльності, навіть якщо це поєднується з певним ризиком.

Висновки з проведеного дослідження. Теоретичний аналіз засвідчив, що здатність передбачати та розуміти дії та слова інших є ключовим компонентом психологічної розумності. Учені сходяться у думці, що в поліцейській діяльності особи, які виявляють більшу психологічну розумність, мають нижчий рівень тривоги, оскільки вони мають більший особистісний ресурс, котрий забезпечує адекватну оцінку себе та оточуючих.

Поточне дослідження спрямоване на вивчення специфіки психологічної розумності у курсантів-поліцейських різних років навчання. Емпірично було встановлено, що курсанти першого курсу відчують тривогу та схильні обговорювати свої переживання з іншими людьми. Психологічна розумність допомагає першій групі у подоланні важких ситуацій у період навчання та приносить їм

когнітивну та емоційну користь. Обговорення проблем респондентами першої групи позитивує їхній настрій та підтримує загальне психологічне благополуччя.

У курсантів другого курсу було діагностовано найнижчий показник готовності обговорювати свої переживання. Це дає змогу вважати, що ці респонденти лише починають поступово інтегрувати здобутий досвід та знання у свою Я-схему та розвивати позитивне сприйняття себе.

Курсанти третього курсу є більш зацікавленими у сфері переживань, вони готові обговорювати свої переживання і приймати зміни. Зрозуміло, що на випускному курсі курсанти вже готуються до практичного оволодіння професією, активне входження в професійне середовище істотно позначається на їх налаштованості на зміни. Психологічна розумність у цьому разі збільшує у курсантів-випускників почуття впевненості й забезпечує відчуття емоційної стабільності.

Психологічна розумність у контексті професійної діяльності поліції може бути забезпечена шляхом психологічного втручання, яке здійснюють із метою поліпшення соціального та емоційного функціонування майбутніх поліцейських, що є важливим у даній професії ще на початкових етапах.

Перспективними подальшими розвідками можуть бути емпіричні дослідження психологічної розумності в період професійної діяльності та з урахуванням досвіду роботи, що збагатить наявні знання щодо психологічної розумності та її важливості для особистісного та професійного функціонування працівників поліції. Розуміння ключових параметрів даного явища здатне не лише позитивно вплинути на особистість, а й підвищити ефективність людини як фахівця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Євдокімова О.О., Пономаренко Я.С. Соціальний інтелект поліцейських у контексті їх комунікативної толерантності. *Право і безпека*. 2018. № 1(68). С. 31–38.
2. Кісіль З.Р., Кісіль Р-В.В. Психологічні чинники професійного стресу у працівників Національної поліції України. *Соціально-правові студії*. 2019. № 1(3). С. 22–31.
3. Клименко І.В. Психологічні засади професійної підготовки поліцейських : монографія. Харків : Фоліо, 2018. 424 с.
4. Пономаренко Я.С. Психологічна структура особистості поліцейських у контексті професійної здійсненності. *Габітус*. 2022. № 36. С. 283–288.
5. Пономаренко Я.С. Специфіка взаємозв'язків заздрості з психологічною розумністю у чоловіків і жінок поліцейських. *Особистість, суспільство, закон* : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С.П. Бочарової, м. Харків, 24 квітня 2020 р. Харків, 2020. С. 276–280.

6. Сокурєнко В.В. Окремі питання формування особистості сучасного поліцейського. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. наук.-практ. конф., м. Харків, 27 березня 2020 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 225–227.
7. Швець Д.В. Формування особистості поліцейського в умовах вищої професійної освіти. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія «Право»*. 2018. № 2(49). С. 90–93.
8. Costantini A., Ceschi A., Viragos A., De Paola F., Sartori, R. The role of a new strength-based intervention on organisation-based self-esteem and work engagement: a three-wave intervention study. *Journal of Workplace Learning*. 2019. № 31. P. 194–206.
9. Krupp J., Liesen L., Hamburger A. Die Messung Psychologischer Mentalität: eine Validierungsstudie zur deutschsprachigen Version des Balanced Index of Psychological Mindedness (BIPM). *Z Psychosom Med Psychother*. 2020. № 66(2). P. 164–177.
10. Magny O., Todak N. Emotional intelligence in policing: a state-of-the-art review. *Policing: An International Journal*. 2021. № 6(44). P. 957–969.
11. Ostapovich V., Barko V., Okhrimenko I., Yevdokimova O., Ponomarenko Y., Prontenko K., Antonova O., Sydorhuk N., Sokolovskyi O., Bloshchynskiy I. Psychological Profile of Successful Criminal Police Officer. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. № 9(3). P. 120–133.
12. Pathak P., Joshi S. Psychological Mindedness and Procrastination among University Students. *The International Journal of Indian Psychology*. 2017. № 86. P. 5–18.
13. Saito T., Takeda S., Yamagishi Y., Kubo R., Kitamura T. Psychotherapy Training on Psychological Mindedness in a Japanese Nurse Population: Effects and Personality Correlates. *Healthcare*. 2017. № 5(3). P. 43.
14. Shill M.A., Lumley M.A. The Psychological Mindedness Scale: Factor structure, convergent validity and gender in a non-psychiatric sample. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*. 2002. № 75. P. 131–150.
15. Shvets D., Yevdokimova O., Okhrimenko I., Ponomarenko Y., Aleksandrov Y., Okhrimenko S., Prontenko K. The New Police Training System: Psychological Aspects. *Postmodern Openings*. 2020. № 11(1). P. 200–217.